

Egense Skole, præstegårdene og Egense Station

Egense Skole

bygningshistorien

I 1742 lavede provsten i Sunds Herred Vitus Bering (1682-1753) en rejse rundt i herredet for at lave et tilsyn med skoler. Han var provst i perioden 1735-1753.

I Egense kan han berette at der er en skole som Lehn står som ejer af. Han har fundet en degneskole (landsbyskole) og det ser ud til at skolen er i god stand. Lønnen til læreren var 14 rigsdaler, græs til 2 køer og 4 får. 20 læs ildebrænde (brænde til komfur, opvarmning m.v.).

Der er ikke angivet nogen adresse men vi er stødt på at der skulle være brændt en skole .... Degneskolen, måske?

I 1822 blev der opført en skolebygning i Egense. I 1835 blev der bygget et enkesæde ved skolen, og i 1843 blev der bygget ny lærerbolig, og skolen blev delvis ombygget. Huset på Ærtevej 1 blev opført i 1877, men længe før den tid var der altså også skole på stedet.

I 1849 (altså under den gamle Pedersen) var der ved skolevisitationen 53 børn i øverste gruppe, og 40 børn i nederste. – Det giver 93 i alt, og der var 2 lærere. Vi regner med, at de dengang kun gik i skole hver anden dag. Lad os håbe det. For ellers må det have været knebent med pladsen.

Den første Rantzausminde Skole blev opført 1866 og aflastede dermed Egense noget.

I 1908 opførtes den nye skole på nabogrunden mod syd. Den fungerede som skole frem til 1964. Tegnet af Arkitekt Daniel Rasmussen (1865-1955), grundlægger af og forstander for Ollerup Håndværkerskole.

Daniel Rasmussen har tegnet en lang række undervisningsbygninger og landbrugsbygninger. Der er tale om enkle brugsbygninger med nyklassicistiske og nybarokke stiltræk (Dansk Landbrugsmuseum). Selvom Rasmussen ikke var deltager i Bedre Byggeskik-bevægelsen, er der et tydeligt tilhørsforhold til den æstetik, som Landsforeningen Bedre Byggeskik dyrkede. Hans bygninger fremstår ofte røde, håndstrøgne mursten, muret med skræbefuge, gesims med fremspring og savskifte, midterparti fremhævet med trekantgavl. (Wikipedia)

Fra skolens lukning i 1964 blev de små børn sendt til Rantzausminde Skole (som på det tidspunkt var flyttet til den nyere skole (i dag børnehave) på Rantzausmindevej). De store børn blev sendt til Svendborg. Dog forlyder det, at der var en særordning, at Egense Kommune betalte for de børn, der hellere ville blive i lokalområdet, på Ollerup Friskole.

Den nye Egense Skole fungerede altså som skole fra 1908 til 1964 med to klasseværelser med hver sin såkaldte Legestue, en forstue til børnenes overtøj og hvor man også kunne opholde hvis vejret udenfor var for dårligt. Ud over skole blev et stort lokale på 1. sal også benyttet som sognerådslokale og bibliotek. Og bygningen indeholdt to boliger for henholdsvis førstelæreren i stueetagens sydende med 3½ værelse,

køkken, kloset, hønsehus og brænderum (alt sammen under tag). På første sal boede andenlæreren i en lille 3-værelses med køkken, kloset og brænderum.

Den nye Egense Skole blev fredet i 1998. Egense Skole var én ud af fem landsbyskoler der blev udvalgt til fredning ud af de ca 1550 kandidater Kulturarvsstyrelsen havde undersøgt på landsplan. Baggrunden for valget var at bygningen var velbevaret. Stort set alt var bevaret uforandret siden 1908. Og dertil kom at Egense Skole var bygget med inspiration fra nogle mønstertegninger, som staten lod udarbejde i den periode. Egense Skole er således inspireret af mønstertegninger fra arkitekt Thuréns, hvor der bla blev lagt vægt på lys og luft – derfor de store vinduer i de to klasselokaler, som endvidere er udstyret med særlige ventilationskanaler. Det forklarer den meget store skorsten mod nord, som altså ud over aftræk fra kaminer i skolestuerne indeholder en ventilationskanal fra hver af dem.

Egense Skole indeholdt ud over to klasselokaler med forstuer også to boliger, ´til henholdsvis første og andenlæreren samt lokale til Sognerådet og landsbyens bibliotek.

Få år efter Egense Skoles nedlæggelse i 1964, dvs ved kommunesammenlægningen i 1970, kom Egense Skole til at indgå i Svendborg Kommunes bygningsmasse og blev taget i anvendelse til forskellige fritidsformål, bla Egense Pensionistforening, Egense Spejder, Egense Husflid og hjemsted for motorcykelklubben Falkene.

Fra 1991 blev Egense Skole delvist udlejet som privatbolig og solgt i 1995 til dette formål.

Lærerne

Storm

På de gamle kort kan vi se, at det var en degn og skolelærer Storm, der boede der.

Pedersen

Og senere er kortet påskrevet Petersen (med t). Vi kan også se, at der var et pænt stort stykke jord til. Læreren har ikke kunnet leve af at undervise, men måtte også have lidt landbrug ved siden af.

I 1849 var der skolevisitation, og det var Petersen, der var lærer på det tidspunkt.

Det var provsten, der boede i Kværndrup, der kom og så til med, at alt var i orden. – Og han var ikke tilfreds med det, han så. Han skriver bl.a. i sin visitationsrapport: På grund af lærerens sløvhed og uduelighed (altså Petersen) er skoleundervisningen i flere år besørget af en hjælpelærer. Der var sket det, at en hjælpelærer var blevet flyttet til et andet embede, og i stedet var det besluttet, at der skulle ansættes en ny hjælpelærer, og man havde ansat en Johansen, der boede i Maribo. Provsten skriver dog, at denne Johansen endnu ikke er dukket op, og hvis han ikke kommer snart, må der gås i gang med at få en anden hjælpelærer ansat.

Den egentlige skolelærer (altså Pedersen) er en jammerlig stakkel, som kun kan bruges som nødhjælp for en kort tid. Johansen dukkede op, men blev der kun kort.

Jens Pedersen

I stedet kommer Jens Pedersen (med d) på banen. Han blev født i Ø. Åby 1827 og tog sin læreruddannelse på Skårup Seminarium.

I første halvdel af 1850'erne (altså da han var midt i 20'erne) blev han ansat – eller kaldet, som det hed dengang – som hjælpelærer ved Egense skole, altså den skole der lå på Egensevej 1, forud for den nuværende bygning. Jens Pedersen var hjælpelærer først i 7 år (for den første Petersen), og derefter blev han førstelærer og var det til sin død i 1888, 61 år gammel.

Så selv om den tidligere førstelærer Petersen var doven og uduelig, fik han alligevel lov til at fortsætte i 7 år, indtil pensioneringen.

Den unge Jens Pedersen havde været elev af Kresten Kold, og naturligvis påvirket af dennes tanker om at holde skole.

Udover lærergerningen var Jens Pedersen også kirkesanger. I Harald Balslevs erindringer fra omkring 1870 skriver han, at Pedersen var en venlig og stilfærdig mand. – Men, faderen, pastor Balslev, havde dog ikke så stor tiltro til ham som lærer, hvorfor Harald kom til at gå i skole i Rantzausminde.

Frøken Rasmussen

Ansæt i Egense fra 1918 – 1964 til skolens lukning

Lærer Jørgensen

Egense Præstegård

Den første præstegård

Vi kender til tre præstegårde i Egense. Den nuværende, den nyligt nedrevne som fungerede fra 1786-1964 og den ældste som brændte i 1782. Præcis hvornår der først blev bygget præstegård i Egense efter reformationen i 1536 er usikkert idet Egense en tid efter reformationen fortsat har været annekskirke, først til Vor Frue og siden måske til Ollerup kirke.

Den der brændte i 1782 kalder vi den ældste, vel vidende at der kan have været en forløber. Denne "ældste" er først omtalt i 1630 og vi har ikke illustrationer af den og ved kun omtrentligt hvor den lå. Vi ved dog at det var en anseelig fire-længet gård med et stuehus på 20 fag. 5 fag kammer og et brøggerhus på 5 fag. Det søndre lohus var også på 20 fag og det østre på 17 fag.

Ved en præstegårdbesigtigelse allerede i 1663 bliver det det østre lohus beskrevet som "slemme brøstfeldigt og skulle nedtages og ombygges, hvor man skal genbruge det gamle, der er muligt". Det kunne måske tyde på at præstegården allerede da havde en vis alder og altså var bygget før 1630.

Den ældste præstegård lå på marken på modsatte side af den nuværende, ved Bøgebjerg Banke. Det stednavn er gået ud af brug i dag, men præsten Palle Saabye skrev i 1743 bla: "...østen for Egense ligger en banke, Bøgebjerg kaldet, præstegården tilhørende, fra hvilken man kan se temmelig vidt omkring, ej alene her i landet, men endog Tåsinge, en del af Langeland og Ærø, foruden de nærmere beliggende øer, Drejø, Skarø etc." Kortets højdekoter illustrerer glimrende det dramatiske terræn, som også er et oplagt sted for et kildespring.

På præstegårdens grund var der nemlig en kilde, Bøgebjergs kilden, som han forklarer: "...ved hvilken den største del af Egense forsynes med overflødig og godt vand til deres kreaturer, endog i strengeste vintre." Denne kilde er formentlig identisk med den der langt senere lagde grunden til Mejeriet Bakkekilde (som jo havde behov for rigelig tilgang af rent vand). Det overskydende kildevand afledes i dag syd for Skovsbovej af Mejerirenden.

Mandag d. 20. februar 1786 brændte Egense præstegård. Præsten var dengang Erich Hansen Monrath, der havde varetaget hvervet fra 1765. Han havde mistet alt linned og uldent, undtagen nogle møbler. En altødelæggende brand. Erich Monrath har skrevet i kirkebogen om præstegårdens brand, at samtidig brændte også kirkebogen, og hans vigtigste bøger og skrifter. Efter branden havde præsten ophold hos degnen Friderich Holm.

Den anden præstegård

Meget hurtigt efter branden lod præst Erich Hansen Monrath en ny præstegård opføre. Hvorfor man valgte at flytte gården til Højensvej vides ikke. Men den nye præstegård blev omtrent samme størrelse som den gamle med et stuehus tilbagetrasket på grunden på 19 fag (ca. 29 m langt). Ud mod Højensvej var der lo og lade med en port. Mod nord var der vognport, brænderum og hønsehus (nedrevet allerede i 1918). Der var en stor gårdsplads, og haven var ca. 1,5 tdr. land. Da "den næstældste" præstegård (på Højensvej) blev revet ned i 2016 kunne man imidlertid se, at en stor del af tømmer og gulvbrædder bar præg af at have været udsat for brand. Man har altså formentlig genbrugt det tømmer, der var muligt, til at genopbygge præstegården i 1786.

I 1870'erne boede forpagterfamilien i den ene ende af stuehuset. Til præstegården var endvidere tilknyttet 3 fæstegårde. Sidenhen mageskiftet med to gårde under Hvidkilde ifm Udskiftningen i 1806. Jordtilligendet fik gradvis mindre betydning, da præsten senere fik en egentlig løn og ikke længere var afhængig af dyrkningen af jorden.

Forfald og renoveringsbehov

Selv om præstegården var en solid bygning, opført på et fundament af utilhuggede kampesten, var der indimellem behov for at foretage reparationer og udbedringer. I 1885 foretog pastor Magnus Olrik en omfattende hovedreparation.

Diskussionen om behovet for en ny præstegård begyndte allerede for 100 år siden. I 1916 fandt menighedsrådet, at de gamle bygninger var så medtagne, at de søgte om tilladelse til at afhænde præstegården, og bygge en ny et andet sted. Denne ansøgning blev imidlertid afslået.

Selv om præstegården manglede den nordlige længe blev anlægget fredet i Klasse A i 1944.

Renovering eller nybyggeri – en uendelig diskussion

Arkitekt Ejnar Mindedal Rasmussen fra Ollerup gennemgår præstegården i slutningen af 1950'erne efter et ønske om at få etableret centralvarme. Han afdækker store renoveringsbehov ligesom det vurderes at bygningen er uhensigtsmæssigt indrettet til såvel moderne husførelse som præstegård. Rigsarkivaren P.V. Glob fra Nationalmuseet, som varetager interesserne for den fredede bygning, er uenig i Mindedals vurdering og finder, at der bør være billigere løsninger. I mellemtiden er menighedsrådet blevet enig om, at den bedste løsning vil være at bygge en helt ny præstegård.

Mindedal har udarbejdet forskellige forslag til restaurering, og sagen bliver behandlet i provstiudvalget i december 1959. Udvalget indstiller, at man opgiver tanken om at restaurere den gamle bygning og i stedet for bygger en ny præstebolig, f. eks. som af arkitekt Mindedal Rasmussen foreslået, i den nordlige ende af haven. Men sagen er ikke hermed afsluttet. Det særlige Bygningssyn er ikke indstillet på at opgive den gamle præstegård, der nu er overført til fredning i klasse B.

Den tredje præstegård

Efter mange forhandlinger og tovtrækning mellem de mange involverede parter – herunder besøg af Kirkeminsiter Bodil Koch i Egense - giver Kirkeministeriet endelig i 1962 tilladelse til at der opføres en ny præstegård indenfor en ramme på 200.000 kr. Det var omtrent samme pris som Mindedals sidste overslag for en renovering af det gamle stuehus beløb sig til!

Den nye præstegård blev tegnet af Ejnar Mindedal Rasmussen og er helt i tidens stil: et gulstens parcelhus med lav tagrejsning. Den nye præstegård var enkel og funktionel, men samtidig anonym og uden den storhed der knyttede sig til den oprindeligt fire-længede nabo.

I marts 1964 flyttede præsten ind i den nye bolig. Som nævnt i anden sammenhæng, købte præstegårdsforpagter Aksel Hansen, Egense, den gamle bygning samt jorden til en pris af 127.000 kr. Den stramme ramme for nybyggeriet viste sig i årene efter for stram. Egense præstegård er også et eksempel på, at præstegården, der var reduceret til en bolig, ikke var nok. Medlemmerne forventer mere af folkekirken. Der er opstået babysalmesang, minikonfirmander, studiekredse, meditationsgrupper, fællesspisning; der synes ikke at være begrænsninger for opfindsomheden. Den store aktivitet kræver lokaler. I 1995 blev der bygget en fløj på præstegården i Egense med en stor og lys konfirmandstue med moderne teknik, køkken og kirkekontor.

I den tidligere præstegård gnavede tidens tand i de gamle bygninger, der ikke blev vedligeholdt, som hvis en ejer havde boet i dem. Bl.a. var noget af udhuset lejet ud til foderstofforbrug, der opbevarede kunstgødning i dem, og det gik hårdt ud over væggene. Orkanen i 1999 var også hård ved især stråtaget på længen ud mod vejen, og som vi ved i dag, var bygningerne af en sådan beskaffenhed, at det ikke var realistisk at restaurere længere. Fredningen blev ophævet i 2015 og hele den anden præstegård herefter nedrevet.

Egense Station

Før Fåborg - Svendborgbanens tilblivelse var transporten i området meget afhængig af søtransport. DFDS drev således fra 1866 ruten København-Lohals-Svendborg-Fåborg-Assens.

Senere kom ruten Fåborg – Svendborg – Korsør i 1876 ... og senere Assens – Fåborg – Svendborg –Kiel. Der var derfor næsten daglige skibsforbindelser Svendborg – Fåborg på et par timer. Og ellers diligence én gang dagligt på 2,5-3 timer.

I 1876 blev banen Odense – Svendborg indviet. Derefter kom banen Svendborg – Nyborg i 1897.

Men for at komme med tog fra Svendborg til Fåborg måtte man via togskifte i Ringe – en rejse der tog fire timer!

Forbedringer i køreplan og priser førte til at rejsen Fåborg-Svendborg via Ringe i slutningen af 1800-tallet kunne gøres 5 gange dagligt på kun 2 timer og et kvarter til 95 øre.

Gennem mange år foregik der meget vanskelige undersøgelser og forhandlinger. Mange linieføringer blev undersøgt og særligt indføringen til Svendborg var svær ... bla fordi man i en årrække ikke ville/kunne forenes med linieføringen Svendborg –Ringe (statsbane). Så derfor måtte man forenes med Svendborg-Nyborgbanen med deres egen station ved Frederiksgade og ud af byen via Dronningemaen og derfor dyre viadukter og gennemgravninger. En af banens stærke fortalere, dyrlæge Skov fra Vester Skerninge døde i 1908, men heldigvis tiltrådte derefter Christian Ahlefeldt Laurvig Lehn.

I øvrigt var Daniel Rasmussen, arkitekten bag den nye Egense Skole, en ivrig støtte af kampen for banen og senere bestyrelsesmedlem og medlem af repræsentantskabet gennem alle årene.

Af sparehensyn blev linieføringen en tid lagt via Sørup-Hvidkilde og altså udenom Egense, hvilket førte til at Egense kommune øgede sit bidrag fra 20.000 kr til 60.000 kr!

Den 15. juni 1914 gav Christian den 10. eneretsbevilling og banen blev allerede udstykket i markerne i sommeren 1914 og anlægsarbejder begyndte i april 1915.

Indvielsen fandt sted den 24. november 1916. Kun 1½ års anlæg og byggeri af stationer mv. En helt ufattelig kort proces da man først havde fået besluttet sig.

Oprindeligt var det meningen at opføre 6 ens stationer, men Vester Skerninge skulle også være posthus og derfor bygges større.

Egense Station blev opført 1916 og var tegnet af arkitekt Andreas Jensen, Svendborg. Formentlig er stationen inspireret af stationen med røde tegl og granitsokkel på Landsudstillingen i Århus 1909. Andreas Jensen (1878-1959) har i øvrigt tegnet bla Wessels Trappe (ved Torvet i Svendborg), Landbosparekassen ved Klosterplads, dele af sygehuset, Sydfyns Damskibsselskab mv.

Egense Station er desværre ombygget betydeligt gennem årene og fremstår derfor ikke særligt bevaringsværdig i sin nuværende form.

Afslutningsvis kan det nævnes, at transporttiden med tog Egense – Svendborg i 1927 var 11 min. Med bus tager det i dag minimum 22 min!!

Kilder

Carl Brummer: "Landsudstillingen i Aarhus", i Tidsskrift for Industri 10. årg. 1909. Leuning Borch: Stationsbyen, København 1909. P. Slott: "Stationsbyen", i Architekten, 12. årgang, 23. oktober 4. hæfte "Stationsbyen I", i Architekten, 12. årgang, 2. oktober 1. hæfte. Vilh. Lorenzen: "Stationsbyen paa Landsudstillingen i Aarhus", i J. Bergsøe: Beretning om Landsudstillingen i Aarhus 1909, Århus 1913.